

DOI: 10.31648/kpp.9757

Marcin Bobko

Uniwersytet Humanistycznospołeczny SWPS w Warszawie

ORCID: 0000-0002-1845-0005

marcin.bobko@op.pl

**Wartość dowodowa czynności realizowanych z osobą
znajdującą się pod wpływem alkoholu lub środków
odurzających****Uwagi wstępne**

W polskim procesie karnym czynności dowodowe realizowane ze świadkami, pokrzywdzonymi oraz oskarżonymi wielokrotnie mają decydujące znaczenie odnośnie do orzekania o odpowiedzialności karnej, a dowody pochodzące od tych osób są uznawane za wiarygodne źródło informacji. Najważniejszym zadaniem, zarówno w ujęciu taktyki kryminalistycznej, jak i postępowania karnego, jest opracowanie reguł, w wyniku których czynności z takimi osobami będą możliwie najbardziej skuteczne i precyzyjne. Dotyczy to działań z osobami znajdującymi się pod wpływem alkoholu lub środków odurzających. Niniejszy artykuł porusza kwestię wpływu alkoholu lub środków odurzających na wartość dowodową czynności oraz możliwość wyłączenia swobody wypowiedzi. Najważniejszym problemem jest ustalenie, czy czynności, w których osoby uczestniczące znajdują się pod wyraźnym wpływem alkoholu lub środków odurzających, powinny być z mocy przepisów Kodeksu postępowania karnego (dalej: k.p.k.) uznane za całkowicie niedozwolone. Poza tym wypada odnieść się do kwestii możliwości konwalidacji dowodu w wyniku przeprowadzenia czynności kryminalistycznych i procesowych z osobami będącymi pod wpływem alkoholu lub środków odurzających oraz ustalenie, czy powinny być one uznane za całkowicie nielegalne i czy można je wprowadzić do procesu karnego.

Przesłuchanie

W pierwszej kolejności należy odnieść się do art. 171 § 7 k.p.k. i zawartego w nim zakazu dowodowego. Regulacja ta wynika z jednej z najważniejszych zasad procesowych, czyli zasady swobodnej wypowiedzi. Zgodnie z nią wszelkie czynności naruszające nieskrępowaną możliwość wypowiedzi oraz sprzeczne z art. 171 § 5 k.p.k. nie mogą zostać uznane za dowód w sprawie. Jako metody niezgodne z treścią przepisu art. 171 § 5 k.p.k. zostały uznane: przymus, groźba bezprawna, stosowanie hipnozy, środków chemicznych lub technicznych, mogących mieć wpływ na stan psychiczny osoby podanej tym czynnościom. Jednakże naczelną zasadą w odniesieniu do czynności przesłuchania w zakresie procesu karnego jest zasada swobody wypowiedzi.

Swoboda wypowiedzi to stan umysłowy określonej osoby, która bez jakichkolwiek nacisków, wolnych od przymusu lub gróźb ze strony innych osób, ani bez oddziaływania takich czynników, jak alkohol lub środki odurzające oraz chemiczne, niezależnie czy stosowane będą przez organ prowadzący przesłuchanie, czy jedynie przez te osoby, mają one całkowitą możliwość wypowiadania się i potwierdzania wszystkich faktów, które są zgodne z ich świadomością oraz wyborem co do okoliczności stanowiących przedmiot przesłuchania. Swoboda wypowiedzi jako etap przesłuchania odnosi się tylko i wyłącznie do faktów objętych określoną sprawą.

Trzeba się zastanowić, czy każdy element, w którym może być naruszona zasada swobody wypowiedzi, jest całkowicie sprzeczny z regułą odnoszącą się do swobodnej oceny dowodów, a także czy nawet spożycie alkoholu w niewielkich ilościach bądź minimalne oddziaływanie środków odurzających jest przesłanką stanowiącą pogwałcenie tej zasady. Jedynie osoba mająca całkowitą świadomość co do okoliczności konkretnego zdarzenia może być uznana za wiarygodną dowodowo. Tak jak stosowanie przymusu na osobę przesłuchiwaną uniemożliwia jej składanie wyjaśnień lub zeznań zgodnie z jej wolną wolą lub hipnozy, powodującej możliwości nadmiernego ulegania sugestii, tak samo wpływ alkoholu lub środków odurzających oddziałuje na jej psychikę, ograniczając jej nieskrępowaną zdolność co do twierdzeń odnoszących się do okoliczności określonego stanu faktycznego. Zasada swobodnej oceny dowodów powinna być interpretowana ściśle, a jakiegokolwiek jej naruszenie winno skutkować całkowitą nieważnością dowodu uzyskanego na tej podstawie. Organ prowadzący postępowanie dowodowe musi mieć całkowitą pewność co do niezakłóconego stanu psychicznego i świadomości osoby przesłuchiwanej, ponieważ jedynie w takich wypadkach jego działania będą miały poprawny walor dowodowy. Nie każde działanie alkoholu wyłącza swobodę wypowiedzi, ponieważ w przypadku niewielkiej dawki dana osoba nie jest całkowicie nieświadoma tego, w jaki sposób składa zeznania lub wyjaśnienia. W takiej sytuacji jednostki mogą w pewnym sensie mieć możliwość formułowania wypowiedzi oraz relacjonowania określonych faktów. Jednakże wpływ alkoholu lub środków odurzających może być przyczyną ulegania sugestii, co wpływa ujemnie na dalszy walor dowodowy. Nawet niewielkie ograniczenie swobody wypowiedzi stanowi naruszenie zasad

procesu karnego, gdyż każda osoba biorąca udział w czynnościach kryminalistycznych (np. okazanie lub konfrontacja) albo procesowych (np. przesłuchanie) musi mieć całkowicie nieskrępowaną możliwość logicznego wypowiedzania się co do okoliczności sprawy, a alkohol lub środek odurzający zawsze ma wpływ na jej procesy psychiczne. Radosław Koper twierdzi, że sytuacja gdy sprawca sam wprawił się w stan nietrzeźwości lub po spożyciu alkoholu, nie może być postawą do zanegowania swobody jej wypowiedzi¹. Nie akceptuje tego poglądu, gdyż nawet gdy sprawca sam spożywał alkohol, to swoboda jego wypowiedzi jest zawsze ograniczona, ponieważ alkohol oddziałuje na procesy psychiczne zachodzące w organizmie. Z kolei Katarzyna Cebula wysnuwa wniosek, że o ile znaczne spożycie alkoholu skutkuje upośledzeniem zdolności do zapamiętywania, o tyle niewielkie jego dawki nie mogą mieć żadnego wpływu na jakość zeznań². Należy to stanowisko całkowicie odrzucić, ponieważ alkohol zawsze ogranicza – w mniejszym lub większym zakresie – zdolność postrzegania oraz rozumowania co do aspektów określonego zdarzenia, a także zdolność logicznego kojarzenia faktów, które mogą być istotnymi czynnikami w zakresie informacji. Zdaniem Andrzeja Gaberle art. 171 § 7 k.p.k. nie znajduje zastosowania w wypadkach pozostawiania przesłuchiwanego pod wpływem niewielkiej dawki alkoholu lub innego środka, niepowodującej zaburzenia zdolności w pełni kontrolowanego wysławiania się i podejmowania decyzji³. Jedynie osoba niebędąca pod jakimkolwiek wpływem alkoholu lub środków odurzających może w sposób wiarygodny przytaczać argumenty będące podstawą informacji dla dalszych czynności kryminalistycznych i procesowych. Autor ten uważa, że od osoby pozostającej pod wpływem alkoholu wolno pobrać informacje pozwalające organowi procesowemu podjąć czynności dowodowe, których wyniki mogą zostać zaliczone w poczet dowodów i wykorzystane do ustalenia faktycznej podstawy rozstrzygnięcia kwestii prawnych, np. uzyskać informacje o dowodach, których przeprowadzenie pozwoli rozstrzygnąć o odpowiedzialności oskarżonego za zarzucany mu czyn przestępny⁴. Jest to stanowisko błędne, gdyż jedynie osoba w pełni odpowiedzialna i świadoma co do swoich zeznań lub wyjaśnień może stanowić prawidłowe źródło informacji, a obecność alkoholu w organizmie może często zakłócać prawidłowe procesy myślowe.

Sąd Najwyższy w wyroku z 7 stycznia 2003 r. stwierdził, że „każdy stopień nietrzeźwości osoby przesłuchiwanej, a nawet przesłuchanie jej w stanie po użyciu alkoholu przesądza o wyłączeniu swobody wypowiedzi”⁵. Jest to słuszna teza, ponieważ aby osoba przesłuchiwana mogła w sposób całkowicie swobodnie zeznawać, nie może być mowy o jakimkolwiek oddziaływaniu na nią innych środków, w tym także alkoholu, ze względu na zakłócenie w wielu wypadkach racjonalnych procesów myślowych oraz poznawczych.

¹R. Koper, *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, Warszawa 2022, s. 372.

²K. Cebula, *Promile w protokole, czyli przesłuchiwanie osób nietrzeźwych*, [w:] P. Czarnecki, M. Czerwińska (red.), *Katalog dowodów w postępowaniu karnym*, Warszawa 2014, s. 106.

³A. Gaberle, *Dowody sądowe w procesie karnym*, Warszawa 2010, s. 311.

⁴Idem, *Stan wywołany spożyciem alkoholu, a zakaz dowodowy z art. 171 § 6 Kodeksu postępowania karnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2003, nr 2, s. 192.

⁵Wyrok SN z 7 stycznia 2003 r., sygn. akt III KKN 315/01, OSNKwSK 2003, Nr 1, poz. 51.

Trzeba się odnieść także do treści wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 17 maja 2013 r., w którym czytamy, że „w przypadku stwierdzenia oddziaływania narkotyku na osobę przesłuchiwaną, czynność winna być przerwana”⁶. Należy jak najbardziej przyznać temu twierdzeniu rację, ponieważ osoba będąca pod wpływem jakichkolwiek środków odurzających, ze względu na negatywne oddziaływanie ich na psychikę, ma zakłócone możliwości racjonalnego oraz obiektywnego opisywania zdarzenia będącego przedmiotem działań organów ścigania. W wyroku z 1 lutego 2023 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że „zeznania pokrzywdzonego nie mogą stanowić dowodu z powodu określonego w art. 171 § 7 k.p.k., gdyż wymaga to wykazania, że stan nietrzeźwości, w jakim znajdował się pokrzywdzony, wyłączał swobodę jego wypowiedzi”⁷. Nie można się z tą argumentacją zgodzić, gdyż osoba będąca w stanie nietrzeźwości w każdym wypadku ma zakłóconą możliwość zgodnego z zasadami logiki argumentowania co do okoliczności danego zdarzenia. W wyroku z 18 maja 2017 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach wyraził pogląd, „że w sytuacji gdy świadek sam wprowadził się w stan nietrzeźwości, możliwość wykorzystania dowodowego jego zeznań przenosi się na płaszczyznę wiarygodności zgodnie z art. 7 k.p.k., zamiast automatycznego stosowania art. 171 § 7 k.p.k.”⁸. Art. 171 § 7 k.p.k. zawiera zakaz dowodowy dotyczący wyłączenia swobody wypowiedzi w sposób całkowicie wyraźny, ponieważ precyzyjnie odnosi się do okoliczności wyłączającej swobodę wypowiedzi, a jest nią także stan nietrzeźwości, więc nie ma potrzeby odnoszenia się do innego przepisu. W postanowieniu z 5 lutego 2020 r. Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że „brak jest możliwości automatycznego, odwołującego się do treści art. 171 § 7 k.p.k. w zw. z art. art. 171 § 5 pkt. 1 i 2 k.p.k. wyłączenia depozycji procesowych osoby przesłuchiwanej, w sytuacji gdy sama wprowadziła się w stan nietrzeźwości. W takiej sytuacji ocena tych zeznań winna zostać dokonana w oparciu o art. 7 k.p.k.”⁹. Sąd Najwyższy nie miał racji, ponieważ zarówno § 5 pkt 1 i 2 art. 171 k.p.k., jak i § 7 tego przepisu zawierają w sposób całkowicie wyczerpujący okoliczności wyłączenia określonych dowodów oraz zakazy ich stosowania.

Konfrontacja

Bardzo ważną czynnością w aspekcie kryminalistycznym oraz dowodowym jest konfrontacja. Ze względu na to, że ma ona ścisły związek z przesłuchaniem i stanowi jedną z jego istotnych elementów, odnoszą się do niej wszelkie zasady procesowe związane z dowodami, w tym uregulowana w art. 171 § 7 k.p.k. zasada swobody wypowiedzi osoby biorącej w niej udział, ponieważ najważniejszym jej celem jest wyjaśnienie wcześniejszych sprzeczności. Mimo że osoba uczestnicząca w konfrontacji nie wypowiada się całkowicie swobodnie jak podczas przesłuchania, a przede wszystkim

⁶Wyrok SA w Warszawie z 17 maja 2013 r., sygn. akt II AKa 97/13, Lex nr 1342406.

⁷Wyrok SN z 1 lutego 2023 r., sygn. akt I KK 130/21, Lex nr 3522596.

⁸Wyrok SA w Katowicach z 18 maja 2017 r., sygn. akt II AKa 154/17, Lex nr 2310576.

⁹Postanowienie SN z 5 lutego 2020 r., sygn. akt IV KK 698/1, Lex nr 3178892.

udziela odpowiedzi na pytania organu prowadzącego postępowanie dowodowe, to jednakże nawet w takim aspekcie musi być zachowana swoboda jej wypowiedzi, gdyż tylko w takim wypadku istnieje całkowita możliwość wyjaśnienia wszelkich sprzeczności. W związku z tym jedynie osoby niebędące poddane jakiegokolwiek ograniczeniu prezentowania faktów w odniesieniu do okoliczności danego zdarzenia mogą być poddane konfrontacji – wówczas nic nie powinno ograniczać możliwości swobodnego ich udziału w tej czynności. Ze względu na to, że czynność ta polega na przesłuchaniu w tym samym czasie dwóch, a nawet więcej osób, można by uznać, że ma większe znaczenie dowodowe niż zwykle przesłuchanie, gdyż posiada przede wszystkim charakter weryfikujący w stosunku do poprzednich ustaleń w odniesieniu do danej sprawy. Inne są cele tych czynności, gdyż celem przesłuchania jest uzyskanie od osoby poddanej tej czynności określonych informacji dotyczącej danego zdarzenia, a konfrontacja – ich weryfikację. Różnica polega także na tym, że podczas przesłuchania można zadawać pytania mające na celu uzupełnienie wypowiedzi poddanej tej czynności osobie, a w przypadku konfrontacji organ ją przeprowadzający zadaje tylko pytania mające prowadzić do potwierdzenia lub zaprzeczenia wcześniejszych ustaleń. Z uwagi na to, że czynność ta ma większy walor dowodowy, osoba jej poddana nie powinna być pod wpływem substancji ograniczających możliwość obiektywnego twierdzenia co do określonych faktów, np. alkohol lub środki odurzające.

Jak twierdzi Ewa Gruza, konfrontować można każdego z każdym (świadków – z wyjątkiem świadków anonimowych, podejrzanych, biegłych), jeżeli zostanie spełniona podstawowa przesłanka procesowa, tzn. w zeznaniach pojawiają się sprzeczności¹⁰. Autorka ma słuszość, ponieważ gdy zeznania lub wyjaśnienia określonych osób są niespójne, to należy poddać ich konfrontacji, gdyż organ prowadzący daną sprawę musi być w pełni przekonanych co do wszystkich okoliczności danego zdarzenia. Dlatego też jedynie w drodze tej czynności można wyjaśnić niepewne elementy, jakie zaszły podczas wcześniejszego przesłuchania tych osób. W żadnym wypadku nie można przeprowadzać konfrontacji z osobami znajdującymi się pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, ponieważ osoby te mogą zeznawać w sposób nieścisły być pod wpływem sugestii.

W odniesieniu do tej czynności muszą być przestrzegane w sposób rzetelny najważniejsze zasady procesu dowodowego. Ważnym zadaniem organu prowadzącego tę czynność jest dokładna i szczegółowa obserwacja stanu świadomości jednostki jej poddanej. Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z 30 listopada 2021 r. uznał, że „fakt, iż zeznania świadków są sprzeczne, wcale nie nakłada na sąd orzekający obowiązku skonfrontowania ich zeznań, bo w każdej sprawie sąd ocenia, czy przeprowadzenie takiego dowodu byłoby rzeczywiście celowe i potrzebne”¹¹. Należy zaaprobować tę tezę, gdyż postępowanie dowodowe jest bardzo ważnym etapem i w sytuacji wystąpienia sprzeczności w zeznaniach świadków, np. gdy byli pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, organ prowadzący postępowanie lub sąd mogą przeprowadzić

¹⁰ E. Gruza, *Psychologia sądowa dla prawników*, Warszawa 2021, s. 179.

¹¹ Wyrok SA w Białymstoku z 30 listopada 2021 r., sygn. akt II AKa 129/21, Lex nr 3399834.

konfrontację. Jest to jednak czynność fakultatywna i jedynie na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego organy te mogą zdecydować o jej przeprowadzeniu. Najważniejszą przesłanką w tym przypadku jest istotny powód w postaci rażących wątpliwości co do wcześniejszych zeznań lub wyjaśnień. Tylko w sytuacji ostatecznej potrzeby lub celu sąd lub organ procesowy może przeprowadzić konfrontację. Z kolei Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z 21 grudnia 2018 r. stwierdził, że „art. 172 k.p.k. nie nakłada na sąd obowiązku przeprowadzenia konfrontacji świadków czy oskarżonych (osób przesłuchiwanymi) w każdym przypadku stwierdzenia sprzeczności, lecz tylko w sytuacji, gdy może się to przyczynić do prawidłowego ustalenia stanu faktycznego. Przeprowadzenie lub nieprzeprowadzenie konfrontacji pozostawione jest zatem ocenie organu procesowego co do celowości tej czynności w konkretnej sprawie”¹². Należy taki pogląd uznać za słuszny, ponieważ nadrzędnym celem konfrontacji jest dojście do prawdy obiektywnej, a gdy osoby przesłuchiwane były pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, uprawnia to sąd do jej przeprowadzenia.

Zdaniem Pawła Łobacza konfrontacja pełni więcej funkcji niż jedynie weryfikująca, bowiem jej finalnym celem ma być doprowadzenie do uzyskania osobowych źródeł dowodowych (zeznań, wyjaśnień lub opinii) albo przynajmniej wyjaśnienie dotychczasowych rozbieżności¹³. Konfrontacja ma walor weryfikujący, gdyż jej zasadniczym celem jest kontrola dokonanych w oparciu o wcześniejsze czynności ustaleń oraz wyciągnięcie z nich wniosków, a najważniejszą przesłanką jest swoboda wypowiedzi osób w niej uczestniczących, niebędących pod wpływem alkoholu lub środków odurzających. Według Justyny Żylińskiej konfrontacja jest także niecelowa, gdy oświadczenia dowodowe różnią się tym, że jedno jest stanowcze, a drugie chwiejne; jedno jest wyczerpujące, a drugie zawiera luki¹⁴. Należy się z takim zapatrywaniem zgodzić, gdyż znajdowanie się osób biorących udział we wstępnych czynnościach pod wpływem alkoholu lub środków odurzających uprawnia tylko organ procesowy do przeprowadzenia konfrontacji, ponieważ w takim wypadku nie były one w stanie prawidłowo składać oświadczeń.

Okazanie

Istotną czynnością w procesie dowodowym jest także okazanie. Ponieważ okazanie dotyczy takich aspektów postępowania dowodowego, jak identyfikacja określonych rzeczy, miejsc danego zdarzenia oraz zwłok, to w żadnym wypadku nie może być ona przeprowadzona z osobami będącymi pod wpływem alkoholu lub środków odurzających ze względu na naruszenie swobody wypowiedzi. Okazanie jest czynnością względnie niepowtarzalną. Przez pojęcie względnej niepowtarzalności tej czynności dowodowej należy rozumieć to, że kolejne jej przeprowadzenie nie powinno być dokonane, ponieważ przeczyłoby to realizacji jej funkcji kryminalistycznej, jak i dowodowej,

¹² Wyrok SA w Lublinie z 21 grudnia 2018 r., sygn. akt II AKa 263/18, Lex nr 3223740.

¹³ P. Łobacz, *Konfrontacja. Studium karnoprawne i kryminalistyczne*, Warszawa 2012, s. 32.

¹⁴ J. Żylińska, *Przestanki konfrontacji*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 2, s. 160.

gdyż nieadekwatne byłoby ponawianie jej z udziałem tej samej osoby rozpoznawanej, jak również rozpoznającej. Takie powtórzenie okazania byłoby także niewłaściwe ze względów psychologicznych, ponieważ ponowny kontakt mógłby spowodować błędne rozpoznanie okazywanej osoby, gdyż rozpoznający mógłby kierować się spostrzeżeniem zachowanym z pierwszego jego etapu. W tym wypadku podczas powtórzenia okazujący mógłby wskazać osobę, którą widział w czasie przeprowadzenia poprzedniej czynności, a która nie musiałaby mieć koniecznie związku ze zdarzeniem. Dlatego też, ze względu na niezwykle istotny jej charakter, najważniejsze rozpoznanie zachodzi wtedy, gdy dokonane jest podczas zdarzenia i z tego powodu jest czynnością względnie niepowtarzalną. Zdaniem Jarosława Moszczyńskiego okazanie rzeczy osobistych znalezionych na miejscu zdarzenia celem identyfikacji NN zwłok powinno być poprzedzone przesłuchaniem osoby rozpoznającej¹⁵. Należy przyznać autorowi rację, gdyż ze względu na bardzo istotny walor dowodowy tej czynności, organy ją prowadzące muszą być całkowicie pewne wszystkich jej elementów. Dlatego też wcześniejsze przesłuchanie tej osoby pozwoli także na ustalenie mocniejszych podstaw do prowadzenia dalszych działań przez organy ścigania w danej sprawie.

Według Józefa Wójcikiewicza okazanie jest czynnością kryminalistyczną i procesową, traktowaną przez ustawodawcę, notabene nieprawidłowo, jako forma przesłuchania (art. 173 § 1 k.p.k.)¹⁶. Należy podzielić ten pogląd, ponieważ okazanie ma na celu identyfikację ważnych elementów określonego zdarzenia dla późniejszych czynności i dlatego też nie można jej traktować jako formy przesłuchania. Jest to szczególna czynność, która ma ważne znaczenie dla dalszego toku postępowania w danej sprawie, w celu dostarczenia istotnego waloru dowodowego. Okazanie jest czynnością niepowtarzalną, tzn. nie może być kolejny raz przeprowadzona, dlatego też musi być ona dokonana z osobami całkowicie zdającymi sobie sprawę z jej charakteru i niepoddawanymi jakiegokolwiek sugestii oraz czynnikami zakłócającymi ich świadomość, do których należą w największym zakresie alkohol lub środki odurzające. W wyroku z 30 grudnia 2014 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu stwierdził, że „niedochowanie wszystkich warunków czynności procesowej okazania nie wyklucza automatycznie jej wartości dowodowej”¹⁷. Ten pogląd trzeba zdecydowanie odrzucić, gdyż ze względu na wyjątkowo ważny aspekt tej czynności, jakim jest identyfikacja obiektów objętych jej zainteresowaniem, ma ona bardzo ważne znaczenie dowodowe i w związku z tym musi być zachowany każdy warunek jej przeprowadzenia. Z kolei Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z 17 lutego 2015 r. uznał, że „okazanie jest czynnością niepowtarzalną, gdyż trudno jest w praktyce zweryfikować, na ile każde kolejne okazanie stanowi jeszcze aktualizację spostrzeżeń pierwotnych, poczynionych w czasie czynu, na ile zaś oddaje już późniejsze spostrzeżenia, dokonane w toku pierwszego okazania, nawet jeśli nie doszło

¹⁵ J. Moszczyński, I. Sołtyszewki, *Metody identyfikacji NN osób i zwłok*, [w:] E. Gruza, I. Sołtyszewski (red.), *Poszukiwania osób zaginionych*, Warszawa 2021, s. 289.

¹⁶ J. Wójcikiewicz, [w:] M. Kała, D. Wilk, J. Wójcikiewicz, D. Zuba (red.), *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2023, s. 1092.

¹⁷ Wyrok SA we Wrocławiu z 30 grudnia 2014 r., sygn. akt II AKA 399/14, Lex nr 1657128.

wówczas do identyfikacji”¹⁸. Należy podzielić tę tezę, ponieważ okazanie, ze względu na niepowtarzalność, jest podstawowym elementem identyfikacji i z tego względu każde jej ponowienie może nie być w stanie oddać jej rzeczywistego pierwotnego charakteru, a gdy będzie ona dokonywana z osobami będącymi pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, to nawet w sytuacji kolejnego jej powtórzenia może prowadzić do uzyskania błędnych wniosków na temat określonego zdarzenia. Względna niepowtarzalność tej czynności polega na tym, że może być przeprowadzona tylko jeden raz, z uwagi na tak ważny jej aspekt, jakim jest identyfikacja osób, rzeczy lub zwłok. Ponieważ ma ona na celu ustalenie tożsamości zmarłej osoby lub uzyskanie w krótkim czasie zasadniczych okoliczności zdarzenia, ze względu na mogące pojawić się w jej dalszym etapie możliwości błędnej przez daną osobę oceny sytuacji, nie powinno powtarzać się jej kolejny raz. Identyfikacja określonych przedmiotów, osób lub zwłok jest jednym z najważniejszych walorów dowodowych i z tego względu nie powinna być ponawiana. Zgodzić się trzeba z Dariuszem Drajewiczem, że jego zakres przedmiotowy nie został przez ustawodawcę ograniczony, gdyż rozpoznaniu można poddać cechy przedmiotów wynikające nie tylko ze spostrzeżeń wzrokowych, ponieważ zdolność odbierania bodźców zewnętrznych przez człowieka jest szeroka¹⁹. Dlatego też ze względu na istotne funkcje dowodowe tej czynności nie może być w żadnym wypadku naruszona swoboda wypowiedzi. Obecność w organizmie alkoholu lub środków odurzających oddziałują negatywnie na jej wynik ze względu na możliwość błędnej interpretacji czynników będących przedmiotem okazania.

Możliwość konwalidacji dowodu

Swoboda wypowiedzi zawarta w art. 171 § 7 k.p.k. jest jedną z zasad postępowania na odcinku czynności dochodzeniowo śledczych, jak też dowodowych. Jakiegokolwiek działania podejmowane z jej naruszeniem w postępowaniu dowodowym nie może mieć żadnego waloru dowodowego. Wszystkie działania muszą być zgodne z zasadami procesu karnego i nie mogą pojawić się żadne wyjątki w tej kwestii.

Wykluczona jest zatem konwalidacja tych dowodów w jakimkolwiek stadium procesu karnego. W odniesieniu do kwestii nielegalności jakiegokolwiek czynności dowodowej, która wyłącza swobodę wypowiedzi, a jest nią w możliwie jak największym zakresie wpływ alkoholu lub środków odurzających na osobę, wobec której podejmuje się te działania, trzeba stwierdzić, że wykluczona jest zarówno konwalidacja rzeczywista, jak i pozorna. W przypadku gdy postępowanie dowodowe jest przeprowadzane z udziałem danej osoby będącej pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, nawet w sytuacji gdy organ jej dokonujący nie przyczynił się do takiego stanu, to nie jest możliwa likwidacja wad tej czynności prawnej, gdyż naruszenie jednej z naczelných

¹⁸ Wyrok SA w Białymstoku z 17 lutego 2015 r., sygn. akt II AKa 9/15, Lex nr 2659036.

¹⁹ D. Drajewicz, *Okazanie (rekognicja) jako szczególna forma przesłuchania w postępowaniu karnym*, „Monitor Prawniczy” 2018, nr 22, s. 1206.

zasad postępowania dowodowego, jaką jest nieskrępowana w żadnym wypadku swoboda wypowiedzi, skutkuje całkowitą sprzecznością z regułami procesu karnego. Tym bardziej nie może być mowy o konwalidacji pozornej, w świetle której nie dochodzi do naprawienia powstałych nieprawidłowości wadliwej czynności prawnej, ze względu na to, że każde działanie organu prowadzącego postępowanie dowodowe musi pozostawać w ścisłym związku przepisami regulującymi tryb jego przeprowadzania.

Art. 171 § 7 k.p.k. odnosi się bezwzględnie do wszelkich czynników ograniczających swobodę wypowiedzi, jak np. przemoc, groźba bezprawna stosowanie hipnozy oraz działania środków chemicznych, na określoną osobę. Ze względu na brak możliwości naprawienia ich skutków prawnych, należy odnieść się do wpływu alkoholu lub środków odurzających na określoną osobę, gdyż środki takie, z powodu znacznej możliwości poddania się sugestii osoby, wobec której dokonuje się takich czynności, nie mogą mieć waloru dowodowego. Podobnie jak stosowanie przymusu wobec takiej jednostki, tak i działanie jakichkolwiek substancji oddziałujących na świadomość powoduje w każdym przypadku brak jej konwalidacji ze względu na rażące uchybienia prawne.

Zarówno czynności przesłuchania, jak i okazania oraz konfrontacji dokonywane z osobami pod wpływem alkoholu, ze względu na wyłączenie swobody wypowiedzi, są niedozwolone i nie mogą być uwzględnione w jakimkolwiek etapie postępowania karnego. Czynności takie są sprzeczne z art. 171 § 7 k.p.k. i tym samym całkowicie zabronione. Z tego też powodu konsekwencją tego powinno być stwierdzenie braku jakiegokolwiek przesłanki procesowej oraz całkowite odrzucenie ich w każdym stadium postępowania, co powinno być zawarte w sentencji postanowienia kończącego określony etap czynności dowodowych, np. w akcie oskarżenia lub wyroku.

Według Wojciecha Jasińskiego gdy dochodzi do wyłączenia swobody wypowiedzi w sposób inny niż w art. 171 § 5 k.p.k., to przeprowadzona czynność jest wadliwa, ale istniejąca²⁰. Należy odrzucić ten pogląd, gdyż zarówno zeznania, jak i wyjaśnienia uzyskane z naruszeniem swobody wypowiedzi przeczą jednej z najważniejszych zasad procesowych i z tego też powodu czynności takie jako nielegalne muszą zostać całkowicie odrzucone, nawet w gdy w oparciu o nie uzyskano inne materiały dowodowe, gdyż nic nie może naruszać tej nadrzędnej, odnoszącej się do postępowania dowodowego, regulacji. Jednakże w praktyce w nagłych wypadkach uzasadnionych koniecznością jak najszybszego podjęcia przez organy ścigania działań, nawet gdy osoba pokrzywdzona jest w stanie nietrzeźwości, to ze względu na dokonanie natychmiastowych czynności, jak np. przeprowadzenie pościgu, powinno się przyjąć od niej najważniejsze informacje i sporządzić na ich podstawie przede wszystkim wstępnie notatkę urzędową. Natomiast szczegółowe przesłuchanie powinno być przeprowadzone dopiero po stwierdzeniu, że osoba zawiadamiająca nie jest już w stanie nietrzeźwości. Mimo że dana osoba jest pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, to w sprawach naglących trzeba od niej uzyskać informacje dla prawidłowości niezbędnych czynności, np. szybkiego ujęcia

²⁰ W. Jasiński, *Nielegalnie uzyskane dowody w procesie karnym. W poszukiwaniu optymalnego rozwiązania*, Warszawa 2019, s. 433.

i zatrzymania sprawcy. W przypadku gdy osoba znajdująca się w stanie nietrzeźwości będzie ofiarą np. przestępstwa pobicia, to również powinien zostać zastosowany taki sam tryb przeprowadzenia czynności mający na celu uzyskanie najważniejszych informacji w odniesieniu do danego zdarzenia. Pierwsze informacje w sprawach najgroźniejszych przestępstw mają decydujące znaczenie i powinny być uzyskiwane jak najwcześniej w chwili zdarzenia. Jednak nie powinno to naruszać zasad procesowych. Należy dopuścić jednak sytuację, gdy osoba znajduje się w relatywnie niskim stanie po spożyciu alkoholu i podawane przez nią informacje są rzetelne i jasne, a ona sama była pokrzywdzoną, by przeprowadzić z nią rozpytanie, a w ślad za tym sporządzić notatkę urzędową. Taki dokument spowoduje podjęcie czynności procesowych, polegających np. na poszukiwaniu czy pościgu sprawcy. Informacja ta będzie zatem stanowiła podstawę podjęcia określonych kroków celem wykrycia sprawcy (oczywiście w dalszej kolejności należy ją potwierdzić innymi zgromadzonymi w postępowaniu dowodami).

Podsumowanie

Analiza literatury i orzecznictwa oraz własne przemyślenia odnośnie do wartości dowodowych czynności kryminalistycznych realizowanych z osobami będącymi pod wpływem alkoholu lub środków odurzających udowadniają tezę o całkowitym braku ich walerów dowodowych jako sprzecznych z art. 171 § 7 k.p.k. i związanej z tym przepisem zasadzie swobodnej oceny dowodów. Tak samo jak za bezprawne i nielegalne przepisy k.p.k. uznają stosowanie przymusu, groźby bezprawnej oraz jakiegokolwiek hipnozy, środków chemicznych lub technicznych w postępowaniu mającym na celu udowodnienie mu winy, podobnie zakaz ten powinien odnosić się do wszystkich czynności, także naruszających swobodę wypowiedzi, a stanowią je w każdym przypadku wpływ alkoholu lub środków odurzających. Mimo że udowodnienie sprawcy winy nie jest zasadniczą przesłanką procesu karnego, to odgrywa jednak ważną rolę w zakresie pociągnięcia danego sprawcy do odpowiedzialności karnej, bez której nie byłoby możliwe jego skazanie. Aby zasadniczy cel procesu karnego w postaci wykrycia sprawcy i jego skazania został zrealizowany, konieczne jest najpierw udowodnienie mu winy. Tylko w wyniku zrealizowania najważniejszej w prawie karnym reguły, jaką jest stwierdzenie winy określonego sprawcy, można doprowadzić do wymierzenia kary. Dlatego z przedstawionych powodów jakiegokolwiek działania organów prowadzących postępowanie dowodowe z osobami znajdującymi się pod wpływem alkoholu lub środków odurzających powinny być uznane za niedopuszczalne oraz niezdolne do jakiegokolwiek konwalidacji, rażąco naruszające zasadę procesową uregulowaną w art. 171 § 7 k.p.k.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Cebula K., *Promile w protokole, czyli przesłuchiwanie osób nietrzeźwych*, [w:] P. Czarnecki, M. Czerwińska (red.), *Katalog dowodów w postępowaniu karnym*, Warszawa 2014.
- Drajewicz D., *Okazanie (rekognicja) jako szczególna forma przesłuchania w postępowaniu karnym*, „Monitor Prawniczy” 2018, nr 22.
- Gaberle A., *Dowody sądowe w procesie karnym*, Warszawa 2010.
- Gaberle A., *Stan wywołany spożyciem alkoholu, a zakaz dowodowy z art. 171 § 6 Kodeksu postępowania karnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2003, nr 2.
- Gruza E., *Psychologia sądowa dla prawników*, Warszawa 2021.
- Jasiński J., *Nielegalnie uzyskane dowody w procesie karnym. W poszukiwaniu optymalnego rozwiązania*, Warszawa 2019.
- Kała M., Wilk D., Wójcikiewicz J., Zuba D. (red.), *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2023.
- Koper R., *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, Warszawa 2022.
- Łobacz P., *Konfrontacja. Studium karnoprawne i kryminalistyczne*, Warszawa 2012.
- Moszczyński J., Sołtyszewki I., *Metody identyfikacji NN osób i zwłok*, [w:] E. Gruza, I. Sołtyszewski (red.), *Poszukiwania osób zaginionych*, Warszawa 2021.
- Żylińska J., *Przesłanki konfrontacji*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 2.

Orzecznictwo

- Postanowienie SN z 5 lutego 2020 r., sygn. akt IV KK 698/19, Lex nr 3178892.
- Wyrok SA w Białymstoku z 17 lutego 2015 r., sygn. akt II AKa 9/15, Lex nr 1659036.
- Wyrok SA w Białymstoku z 30 listopada 2021 r., sygn. akt II AKa 129/21, Lex 339934.
- Wyrok SA w Katowicach z 18 maja 2017 r., sygn. akt II AKa 154/17, Lex nr 2310576.
- Wyrok SA w Lublinie z 21 grudnia 2018 r., sygn. akt II AKa 263/18, Lex nr 3223740.
- Wyrok SA w Warszawie z 17 maja 2013 r., sygn. akt II AKa 97/13, Lex nr 1342406.
- Wyrok SA w Warszawie z 8 maja 2015 r., sygn. akt II AKa 104/15, Lex nr 1747369.
- Wyrok SA we Wrocławiu z 30 grudnia 2014 r., sygn. akt II AKa 399/14, Lex nr 1657128.
- Wyrok SN z 7 stycznia 2003 r., sygn. akt III KKN 315/01 OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 51.
- Wyrok SN z 18 lipca 2013 r., sygn. akt III KK 92/13 OSNKW 2013, Nr 11, poz. 98.
- Wyrok SN z 1 lutego 2023 r., sygn. akt I KK 130/21, Lex nr 3522596.

Evidential value of activities carried out with a person under the influence of alcohol or drug drugs

Summary

Personal evidence is, both in general and practical terms, the best source of information in relation to a specific event that may constitute a specific crime. For this reason, activities carried out with these people must be carried out in the most scrupulous manner possible, and the evidence derived from them should be reliable. They must also comply with the provisions of criminal procedure.

The aim of the study is to determine whether evidentiary activities carried out with persons under the influence of alcohol or drugs are consistent with the trial standards and the principle regulated in Art. 171 § 7 of the Code of Criminal Procedure, regarding freedom of expression. The thesis has been proven that evidentiary activities carried out in this way are contrary to the cited principle, because the presence of any substances in the body, even without the participation of the body conducting evidence, violates its rules and thus has a negative impact on consciousness. When law enforcement or procedural authorities accept explanations or testimonies from people under the influence of alcohol or drugs, inconsistency and lack of due precision of the activities carried out with them may very often occur due to the possibility of these people being excessively subject to pressure, which may result in their invalidity in the next stages of the evidentiary process.

Keywords: forensics, evidence, validation, alcohol, drugs